

O'ZBEK TAOM NOMLARINING INGLIZ VA RUS TILLARIDA IFODALASHDAGI O'ZGARISHLAR.

*O'zbekiston Davlat jahon tillari
universiteti o'qituvchisi
Bobojonova Zarina Rashidovna.*

Abstrakt

O'zbek milliy taomlari, nafaqat ularning gastronomik xususiyatlari, balki milliy madaniyat, tarix va urf-odatlarining ajralmas qismi sifatida ham e'tiborga loyiqdir. O'zbek taom nomlarining ingliz va rus tillariga tarjimasi esa, ular bilan bog'liq semantik va madaniy o'zgarishlar keltiradi. Ushbu maqolada, O'zbek taom nomlarining ingliz va rus tillariga tarjimasi jarayonida yuzaga keladigan semantik, leksik va madaniy o'zgarishlar tahlil qilinadi. Tarjimadagi murakkabliklar, madaniy tafovutlar va taom nomlarining badiiy asarlarda ishlatilishi ko'rib chiqiladi. Maqola, taom nomlarining madaniyatlararo aloqalarda o'rni va tarjima jarayonidagi o'zgarishlarni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: O'zbek taomlari, tarjima, semantik o'zgarishlar, ingliz tili, rus tili, madaniyatlararo aloqalar, leksik tafovutlar, badiiy asarlar, madaniy tafovutlar, taom nomlari.

Kirish

O'zbek milliy taomlari xalqning boy madaniy merosining ajralmas qismidir. Ular nafaqat gastronomik qiymatga ega, balki O'zbekistonning tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstini aks ettiradi. Taom nomlari, bir xalqning an'anaviy ta'mini, o'ziga xos tayyorlash usullarini va milliy identifikatsiyasini ifodalaydi. Shuning uchun, bu nomlarni boshqa tillarga tarjima qilishda, nafaqat lug'aviy, balki madaniy jihatlariga ham e'tibor qaratish zarur.

O'zbek taom nomlarining ingliz va rus tillariga tarjimasi jarayoni juda murakkab va qiyin bo'lishi mumkin, chunki ko'plab taomlar nafaqat o'ziga xos tarkibga, balki an'anaviy tayyorlash usullariga ham ega. Shuningdek, ba'zi taom nomlarining ingliz va rus tillaridagi ekvivalentlari yo'q, bu esa tarjimaning semantik va leksik jihatlarini o'zgartiradi. Ingliz va rus tillarida, ko'pincha, O'zbek taom nomlari umumiy atamalar bilan almashtiriladi, bu esa asl nomning madaniy va tarixiy xususiyatlarini yo'qotishiga olib keladi.

Ushbu maqolada, O'zbek taom nomlarining ingliz va rus tillariga tarjima jarayonidagi o'zgarishlar tahlil qilinadi. Maqolada, madaniy tafovutlar, semantik yo'qotishlar va badiiy asarlarda taom nomlarining ishlatilishiga oid misollar keltiriladi. Tarjima jarayonidagi o'zgarishlar va tafovutlar, O'zbek madaniyatining global

miqyosda qanday tushunilishini va qanday aks ettirilishini tushunishga yordam beradi. O'zbek milliy taomlari — bu nafaqat xalqning gastronomik merosi, balki uning madaniyati, tarixi va urf - odatlarini ham aks ettiruvchi muhim unsurlardir. Taom nomlarining tarjimasi boshqa tillarga, xususan, ingliz va rus tillariga, juda ko'p jihatdan o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Ushbu maqola O'zbek taom nomlarining ingliz va rus tillarida qanday ifodalanganini, qanday semantik o'zgarishlarga uchraganini va bu jarayonning lingvistik va madaniy o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qiladi.

O'zbek taom nomlarining ingliz va rus tillariga tarjimasi:

Tarjima jarayonining murakkabligi: O'zbek taom nomlarini ingliz va rus tillariga tarjima qilishda ko'plab murakkabliklar yuzaga keladi. Bunday tarjima nafaqat tilning grammatik xususiyatlariga, balki madaniy va an'anaviy jihatlariga ham bog'liq bo'ladi. O'zbek taomlari ko'pincha o'ziga xos tayyorlash usuli yoki tarkibiga ega bo'lgan nomlar bo'lib, ularni to'liq va aniq tarjima qilish qiyin. Ko'plab o'zbek taom nomlari boshqa tillarda aniq yoki to'liq ekvivalentga ega emas. Bu, ayniqsa, o'ziga xos tayyorlanish usullari, mahsulot tarkibi va mahalliy an'analarga bog'liq taomlar uchun dolzarbdir. **Masalan:** “*Palov*” – ingliz tilida “*pilaf*” deb tarjima qilinadi. Ammo inglizcha “*pilaf*” atamasi ko'plab xalqlarda uchraydigan guruchli taomlarning umumiy nomi sifatida ishlatiladi. O'zbek palovi esa o'ziga xos texnologiya, masalliqlar va pishirish tartibiga ega (masalan, guruch, sabzi va go'shtning qatlamli holatda pishirilishi, zira va boshqa milliy ziravorlar ishlatilishi).

“**Somsa**” – ingliz tilida ba'zida “*samosa*” deb beriladi. Biroq “*samosa*” hindcha taom bo'lib, u shakli, tarkibi va pishirish usuli jihatidan o'zbek somsasidan farq qiladi. O'zbek somsasi tandirda pishiriladi, go'shtli bo'ladi va xamirining strukturasida farqlar mavjud.

Leksik umumlashtirish

O'zbek taomlarini ingliz yoki rus tillarida ifodalashda ko'pincha umumiy tushunchalar ishlatiladi. Bu esa taom nomining o'ziga xosliklarini yo'qotadi va uni boshqa millat taomlari bilan aralashtirib yuboradi. **Masalan:** “*Manti*” – ingliz tilida odatda “*dumplings*” deb tarjima qilinadi. Ammo “*dumplings*” deganda dunyo bo'ylab turli xildagi ichi to'ldirilgan xamir mahsulotlari tushuniladi. O'zbek mantisi o'ziga xos hajm, ichki tarkib (go'sht, piyoz), va bug'da pishirish usuliga ega. “*Lag'mon*” – bu nom ko'pincha transliteratsiya qilinadi (“lagman”), lekin ingliz tilida izohsiz berilsa, anglashilishi qiyin. Chunki bu taom qo'l bilan tortilgan makaron va sabzavotli sho'rva aralashmasidir – bunday kombinatsiya ko'pchilik xorijiy madaniyatlarda yo'q.

Madaniy kontekstning yo'qolishi

Ba'zi taomlar o'z nomida nafaqat mazmun, balki madaniy, regional yoki diniy ma'lumotni ham o'z ichiga oladi. Tarjima vaqtida bu jihatlar ko'pincha yo'qoladi.

Masalan: “*Navro'z palovi*” yoki “*sumalak*” – bu taomlar nafaqat ovqat sifatida, balki madaniy rasm-rusumlar bilan bog'liq holda iste'mol qilinadi. “*Sumalak*” tarjima

qilinganda, ingliz tilida “*sweet wheat pudding for Navruz*” kabi izoh bilan berilishi kerak, chunki bu taomning diniy, tarixiy va rasmiy kontekstini tushunish imkoni yo‘qoladi. “*Norin*” – bu nom rus tilida ham transliteratsiya qilinadi (“*норин*”), ammo uni to‘liq tushuntirmasdan iste‘molchi kontekstni tushunmaydi: bu sovuq holda tortiladigan, qo‘l bilan mayda tug‘ralgan qo‘ylik go‘sht va qo‘l bilan yoyilgan xamir aralashmasi.

Tarjimadagi stilistik va estetik yo‘qotishlar

Badiiy asarlar yoki gastronomik bloglarda taomlar til uslubi, tasviriylilik orqali beriladi. Tarjima jarayonida bu estetik jihatlar yo‘qoladi yoki soddalashtiriladi.

Misol: O‘zbek yozuvchisining quyidagi jumlasini olaylik: “*Kattakon laganda palov, ustida tilladek qizargan qiyma somsalar bilan dasturxon chiroy ochgan.*” Ingliz tarjimada bu jumla ko‘pincha soddalashadi: “*On a big platter there was pilaf, served with golden brown meat pastries.*” Bu tarjimada “tilladek qizargan” ifodasi, estetik obrazli ifoda yo‘qoladi. Shuningdek, “somsa”ning aniq ta‘mi va ko‘rinishi ham umumlashtiriladi.

Transliteratsiya va izohlovchi tarjimalar orasidagi muvozanat

Ko‘plab tarjimonlar asl nomni transliteratsiya qilish va yonida izoh berish yo‘lini tanlaydi. Biroq, bu ham hamma holatda foydali emas, chunki har bir til o‘z fonetik va morfologik qonunlariga ega.

Xulosa:

O‘zbek taom nomlarini ingliz va rus tillariga tarjima qilishda yuzaga keladigan murakkabliklar tilning leksik imkoniyatlari, madaniy tafovutlar, konnotativ ma’nolar va badiiy ifoda uslubining farqlari bilan bog‘liq. Har bir taom o‘zining madaniy semantikasiga ega bo‘lganligi sababli, tarjimada nafaqat til, balki madaniyatlararo kompetensiyani ham inobatga olish muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bassnett, S. (2014). *Translation Studies* (4th ed.). Routledge. Tarjima nazariyasi, madaniy tafovutlar va semantik o‘zgarishlar haqida umumiy nazariy asos.
2. Talibjanova A.L. (2024) *Language specificity of youth slang of the english language* Artificial Intelligent on Science, Technology and Economical Sciences
3. Talibjanova A.L. (Poland) 2023 Linguacultural Approach to the Study of Youth Slang. International Congress on Models and Methods in Modern investigations.
4. Bobojonova Z.R. (2024) The formation and functional characteristics of food names in English and Uzbek languages(based on literary works) Galaxy International Interdisciplinary research journal (GIIRJ)

5. Bobojonova Z.R (2025) Ingliz var us tillarida O‘zbek milliy taom nomlarining qo‘llanilish xususiyatlari Qo‘qon davlat Pedagogika Instituti Ilmiy xabarlari 2025-1-son
6. Bobojonova Z.R (2022) Basic Approches of Minimization of Vocabulary in Russian and European Educational Lexicography Bursa,Turkety international developments in education conference-pages (169-174)
7. Shukurova Sh.Q. Thebenefits of using a neclectic approach to enhance critical thinking skills Xalqaro Ilmiy Amaliy Anjuman 2025-29-aprel
8. Jumayeva S.M. (2024)Usage of New Methods in Teaching Phraseology International Journal of Trend in Scientific Research and Analysis- Exploringinnovations Vol 8, Issue 3, ISSN-2456-6470 b.23-25
9. Jumayeva S.M.(2024) The importance of teaching phraseological units on the basis of texts Western European Journal of Modern Experiments and scientific Methods Vol 2, Issue 6, June 2024 ISSN-(E): 2942-1896 b. 185-187